

Семінарське заняття 18
Тема 4.10. Держава і право України в період перебудови
(1985-1991 рр.)

План:

- 1. Декларація про державний суверенітет УРСР від 16 липня 1990 р.**
- 2. Спроби кремлівської верхівки врятувати радянську імперію.**
- 2. Акт проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 р.**

Реферати:

1. Реформи державного апарату УРСР в період перебудови.
2. Передумови прийняття Декларації про державний суверенітет УРСР.
3. Спроба державного перевороту в Москві та його наслідки.
4. Історичне значення Акту проголошення незалежності України.

Законодавчі та правові акти:

- 1. Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р.**
- 2. Акт проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 р.**

Література:

1. Заруба В. М. Історія держави і права України: Навчальний посібник / В. М. Заруба. - К.: Істина, 2006, Тема 10.10-11
2. Іванов В. М. Історія держави і права України: Навчальний посібник / В. М. Іванов. – К.: Атіка, 2007, ч. II. Розділ 15
3. Музиченко П.П. Історія держави і права України: Навчальний посібник / П.П. Музиченко. – К.: Знання, 2007, стор. 597-604
4. Історія держави і права України: Підручник / [В.І.Батрименко, Л. О. Зайцев, О. Л. Копиленко та ін.]; За ред. А. С. Чайковського. – К.: Юрінком Інтер, 2003, лекція 17, §6

Електронні підручники:

1. <http://www.rulit.me/books/istoriya-derzhavi-i-prava-ukraini-pidruchnik-download-free-404489.html>
2. <http://www.rulit.me/books/istoriya-derzhavi-i-prava-ukraini-pidruchnik-read-404489-348.html>
3. <http://westudents.com.ua/knigi/417-storya-derjavi-prava-ukrani-muzichenko-pp.html>
4. <http://westudents.com.ua/knigi/419-storya-derjavi-ta-prava-ukrani-trofanchuk-g.html>

Питання для активізації пізнавальної діяльності студентів:

1. У чому полягає основний зміст Декларації про державний суверенітет УРСР?
2. Про що свідчать результати всеукраїнського референдуму, проведеного 17 березня 1991 року?
3. Яку мету ставили перед собою члени Державного комітету з надзвичайного стану (ДКНС) – організатори державного перевороту в Москві?
4. Які наслідки для Компартії мала поразка спроби державного перевороту?
5. Як ви думаєте, у чому полягає основна причина поразки спроби державного перевороту?
6. Про яку «смертельну небезпеку, яка нависла була над Україною...» йдеться в Акті проголошення незалежності України.
7. Як ви гадаєте, чому світ ніяк не відреагував на Акт проголошення незалежності України?
8. Які результати всеукраїнського референдуму, проведеного 1 грудня 1991 року?
9. Хто став першим президентом незалежної України в 1991 року?
10. Яке історичне значення Акту проголошення незалежності України?

Методичні рекомендації:

У відповіді на **перше питання** вкажіть, що до середини 1990 р. політика в Україні майже повністю визначалася центром. Однак у середині 1990 р. з'явився новий фактор – політика Верховної Ради УРСР. Після певних вагань, спираючись на настрої народних мас **16 липня 1990 р.** Верховна Рада Української РСР одностайно ухвалила документ історичної ваги – «**Декларацію про державний суверенітет України**». Цей політико-правовий документ проголошував державний суверенітет України, самостійність, повноту і неподільність влади в межах її території та незалежності і рівноправність у зовнішніх відносинах.

Декларація заявила, що єдиним джерелом державної влади в УРСР є народ України і віднині він самостійно вирішуватиме будь-які питання стосовно державного життя. Проголошувалось, що закони України мають пріоритет над загальносоюзними, а всі ресурси є власністю республіки. Важливим у Декларації було і те, що Україна має право на власні збройні сили, внутрішні війська та органи держбезпеки, а в майбутньому має намір стати нейтральною державою, не брати участь у блоках і буде без'ядерною державою.

Далі необхідно звернути увагу на те, що 17 березня 1991 р. відбувся всесоюзний референдум, у бюлетені якого було запитання: «Чи вважаєте ви за потрібне зберегти Союз Радянських Соціалістичних Республік як оновлену федерацію рівноправних суверенних республік, в якій повною мірою гарантуватимуться права і свободи будь-якої національності?» Водночас проводився республіканський референдум. Жителям республіки було запропоновано відповісти на додаткове запитання: «Чи згодні ви з тим, що Україна має бути у складі Союзу Радянських суверенних держав на засадах Декларації про державний суверенітет України?»

За Україну у складі Союзу Радянських суверенних держав на засадах Декларації про державний суверенітет України проголосувало 80,2% громадян, які брали участь в опитуванні. За СРСР як оновлену федерацію суверенних республік висловилося 70,5% виборців. Верховна Рада України оцінила підсумки всесоюзного референдуму і республіканського опитування як мандат на творення суверенної України.

Відповідаючи на **друге питання**, варто зазначити, що значне посилення політичної активності населення спостерігалось також в інших республіках, особливо в Росії. Усе це спричинилося до того, що партійне керівництво СРСР спробувало силоміць повернути країну до старих порядків. **19-21 серпня 1991 р.** в Москві відбувся державний переворот. Був створений Державний комітет з надзвичайного стану (ДКНС), до складу якого ввійшло 8 осіб. Очолив його віце - президент Г. Янаєв. Заколотники заявили про намір відновити в СРСР порядок, не допустити розпаду Радянського Союзу.

Спроба здійснити державний переворот закінчилася поразкою. Компартія виявилася остаточно дискредитованою.

У відповіді на **третє питання** необхідно наголосити, що **24 серпня 1991 р.**

Верховна Рада України проголосила **Акт незалежності України**: «Виходячи із смертельної небезпеки, яка нависла була над Україною у зв'язку з державним переворотом в СРСР 19 серпня 1991 року,

- продовжуючи тисячолітню традицію державотворення в Україні;
- виходячи з права на самовизначення, передбаченого Статутом ООН та іншими міжнародно-правовими документами;

- здійснюючи Декларацію про державний суверенітет України, Верховна Рада Української Радянської Соціалістичної Республіки урочисто **ПРОГЛОШУЄ НЕЗАЛЕЖНІСТЬ УКРАЇНИ** та створення самостійної української держави – **УКРАЇНИ**.

Територія України є незалежною і недоторканою.

Віднині на території України мають чинність виключно Конституція і закони України. Цей акт набуває чинності з моменту його схвалення».

На проголошення Акту незалежності України світ ніяк не відреагував, жодна країна не визнала Україну як державу. І тоді Л. Кравчук ініціював рішення, згідно з яким одночасно з виборами Президента України, призначеними на **1 грудня 1991 р.**, мав відбутися референдум на підтвердження **Акту незалежності України**. Акт незалежності України підтримала більшість громадян – 90,3%, які взяли участь у референдумі. У виборах Президента з шести кандидатів перемогу отримав уже в першому турі **Л. Кравчук** (61,6%). Після референдуму та виборів Президента за один місяць Україну визнали 45 країн світу. Першими були Польща і Канада.